

AZ UTOLSÓ MAGYARORSZÁGI FŐPOSTAMESTER ÉS KORA

1680—1700.

Irta: MUNKÁS LÁSZLÓ.

Andreássy főpostamester halála után a bécsi udvar végre elérkezettnek látta az időt, hogy a posta dolgában is egységet hozzon létre az osztrák örökös tartományok és Magyarország között. Ürügye akadt rá elegendő; mert tagadhatatlan, hogy a magyar posta a pozsonyi kamara fenhatósága alatt meglehetősen elhanyagolt, siralmas állapotban tengődött és hiányos működése valóban jogos panaszokra szolgáltatott bő alkalmat; míg másfelől az osztrák posta, békésebb viszonyok között, a Paar grófok apáról fiúra szálló rendszeres vezetése alatt, kik a császári udvar körül forgolódván és ott folyvást a kedvelt befentes emberek közé tartozván, úgy magok, mint a posta részére a császártól nemcsak pártfogást, de mindennemű oltalmat és előnyt meg tudtak szerezni — mintaszerűen megfelelt hivatásának. Az udvar tehát kettős czélt ér el vele, ha egyrészt a magyar postát az osztrákkal egyesítvén a Paar grófok vezetése alatt magasabb tökéletességre juttatja; másrészt a magyar szabadságból és különállásból, mely mindig szálka volt a bécsi udvar szemében és az akkori abszolutisztikus áramlattal (l'état c'est moi) sem egyezett, ismét letör egy kis darabot.

A magyarországi főpostamesterség, főkép a mióta hatásköre megszűkölt, kötelességei megfogytak, egészen jó és kívánatos állás lett, melyre — mint Kollonics már Pakay idejében írta — akadt bőven pályázó. Akadt volna magyar ember is, királyhü, lojális, de a magyar ember nem volt még arra nevelve és fegyelmezve, hogy mindenre legyen kapható és a császári parancsnak nyakra-főre vakon engedelmeskedjék; így esett meg tehát, hogy bár Ordódy Ferencz kamarai tisztviselő már 1679. nov. 19-én elküldte folyamodványát Bécsbe a mindenható Kollonics-hoz a főpostamesterség elnyerése végett¹⁾ és felhozta, hogy ősei is imindig hívek voltak a császári ház iránt, és ha szükséges személyesen s teszi hódolatát; — az állásra egy 1680. január 18. kelt kir. leirattal egy osztrák, a bécsujhelyi polgármester fia (Kollonics bécsujhelyi püspök is volt) *Eyrspergi Eyrl Frigyes János* neveztetett ki Magyarország fő-

¹⁾ Országos levéltár. Kamarai levelek 1670—1679. L) csomó.

postamesterévé.¹⁾ „Certis ex respectibus atque motivis“, mint a kir. leirat mondja.

Igaz, hogy egy kis hiba volt a dologban, mert a magyar törvények (1659: 14. és 38., 1622: 24., 1641: 11., 1662: 4., 1681: 4. és 27. törvénycikk) azt rendelték, hogy magyar tisztségre csak magyar nemes embert lehet alkalmazni; de Bécsben úgy segítettek a dolgon, hogy megtették 1681-ben a német Eyrlt nemcsak magyar, de mindjárt magyar nemes embernek, még pedig a kedves édes atyjával együtt, hogy magyar nemesi származásához valahogy kétség ne férhessen. Ezen eljárást azután — miután oly szépen bevált — több ízben is megismételték más idegen családokkal szemben is; másrészt az új főpostamester is tett annyi koncessziót a magyar álláspontnak, hogy nevéből az „Eyrl“-t kihagyta és magát „Joannes Fridericus ab Eyersperg“-nek írta, azonfelül kétszer egymás után is, magyar nőt vett feleségül. Első neje Bedy Zsuzsánna, a második Spáczay Zsófia volt.²⁾ Hogy tudott-e magyarul, annak nyomára nem akadtam, megmaradt levelei csaknem kizárólag latin nyelven vannak írva, magyarul egy sincs. A magyar nyelv a hivatalos érintkezésben különben általában kezd egészen kimenni a gyakorlatból s e helyett a német egyre sűrűbben fordul elő.

Eyersperg új főpostamester alatt az eddigi állapotokban más változás *egyelőre* nem állott be. Ő is viselte a „Supremus Magister Postarum per Hungariam“ czimet, mint megelőzői, a pozsonyi kamara fenhatósága sem lett *egyelőre* megbolygatva.

A postakezelés ment az eddigi kerékvágásban és küzdött a régi bajokkal. Soós Ádám kassai postamester 1680. decz. 4-én a pozsonyi kamarához írott levelében³⁾ hű képet nyújt arról, mily eljárás követtetett a postán — egy nagy hivatalnál, a milyen Kassa is volt; — érdekesnek tartom tehát Soós levelét bővebb kivonatban közölni: „Itt Kassán az az eljárás követtetik (constitutio talis habetur)“ — írja Soós — „hogy minden és mindenfelől beérkező levélsomagok (fasciculi postarii) és egyéb magánlevelek *nem az én házamhoz vagy postahivatalomhoz, hanem egyenesen a helybeli hadi parancsnok úrhoz vitetnek a városi szolga által* és a bezárt csomagok az én odahívatom után ő általa az én jelenlétemben bontatnak fel és nézetnek át; az átnézés után az ott nem maradók, úgy mint a kamaraiak és egyéb az Administrator (szepesi kamara előljárója) Úrnak szóló levelek elkülönítve a többitől, nekem átadatnak, nekem pedig magamnak vagy helyettesemnek (vicegerens

1) Orsz. Levéltár Benigna Resolutio 1680. jan. 18.

2) A pozsonyi anyakönyvi feljegyzések szerint.

3) Orsz. levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. B) csomó.

kell azokat az Administrator Úrnak kezeihez személyesen átadni. Ezeket tehát az Administrator úrnak praesentáljuk. Tagadhatatlan, hogy vannak azok között hosszabb kamaraiak is egyszerű és egészen tiszta borítékban, amint olyat mutathatok is, magán pecséttel lezárva és én reám czimezve és midőn a kamaraiakat kiválogattam, eléggé aggódok, nem tudván mi tévő legyek velők, mert nincs semmi utasításom arra nézve, hogyan ismerjem meg az ilyeneket a borítékról. Így midőn az Administrator Úr észrevette, hogy így nálam is maradnak némely kamarai levelek, így szólt: hát még ezek a kamaraiak is az önői? — a mire azt feleltem: igenis, én nem tudom, mi czélből küldettek azok valamely magán fél által czimemre ezen tiszta borítékokba lezárva! Erre ő megparancsolta, hogy azokat is nála hagyjam, mondván majd ő kibontja és meglátja, mi van benne? Én tehát azokat is nála hagyván, kimentem. Rövid időre rá, este felé, hívatnak a parancsnok úrhoz és én ott látom az előbb említett leveleket és levélsomagokat, azok között olyanokat is, a melyek egyenesen reám voltak czimezve.“ Szóval a postamesternek csak a felmaradt leveleket adták kiosztás végett, mégis ha egyik-másik elveszett, vagy elkésett, tőle kérték számon.

A Paar család, mely Magyarországra is kiható régi postaprivilegiumával már huzamosabb idő óta hallgatott, 1681-ben ismét megpróbálta azt érvényesíteni. Első Leopold császár egy kir. leiratában¹⁾ elrendeli, hogy úgy mint a soproni, a pozsonyi és a többi posták is a II. Ferdinánd 1624-iki kiváltságlevele következtében kiadott kir. leirat értelmében — mely meglesz még a kamaránál — magokat Paar Károly Józsefnek mindenestől alárendelni tartoznak. Mint azt egy más alkalommal²⁾ kimutattam, a soproni és általában az osztrák örökös tartományokkal határos vidékeken fekvő dunántúli magyar posták már amúgy is eleitől fogva az osztrák postákhoz számítottak, az osztrák postaigazgatás és a Paar család alá tartoztak; a hadi posta vezetése 1682-ben szintén Paar grófra bízott,³⁾ tehát még csak a pozsony—kassa—szatmári magyar postavonalat kellett volna odacsatolni, hogy az egész a Paar-féle osztrák igazgatás alá kerüljön. De e próbálkozás ezúttal még mindig nem vezetett sikerre, mert egyrészt a máskülönben nagyon is szolgálatkész pozsonyi kamara nem tette meg a fenti rendelet foganatosítására szükséges intézkedéseket, másrészt és talán még inkább azért, mert akkortájt a Thököly Imre vezérlete alatt a francia király, török szultán és erdélyi fejedelem segítsége mellett a császári seregek ellen

1) Országos levéltár. Benigna resolutio május 21. 1681.

2) Magyar Gazd. Tört. Szemle 1903. évf. az 5. és 6. füzetben.

3) Országos levéltár. Benigna resol. 1682. aug. 7.

hadakozó bujdosó magyarok zászlói diadalmasan lobogtak Magyarországon és az ország északkeleti része Erdély határától a Garam vizéig az ottani postákkal és azokat fizető szepesi kamarával és harminczadokkal együtt rövid idő alatt az ő hatalmuk alá került.

Thököly — bár nagyon is tudta értéke szerint megbecsülni és felhasználni a postát és annak fontosságát minden alkalommal elismerte — új postaszervezetet nem léptetett életbe, mint azt Wenzel¹⁾ és utána Dr. Szádeczky²⁾ tévesen állítják. Rövid ideig tartó szereplése alatt nem is igen volt arra ideje; de a hadi posta céljaira megkivántató csekélyebb kiegészítésektől eltekintve nem is volt szükséges, hogy új postát szervezzen, hisz ott volt a királyi posta, melyet ő mindenestől átvett az I. Leopold-féle postapátenssel együtt, amint azt megelőző cikkemben³⁾ kimutattam. Ezen Thököly által Kassán 1682-ben kiadott edictum⁴⁾ utolsóelőtti pontjában szól Dobay Gábor eperjesi postamesterről és az ahhoz tartozó liesérdi és bertóti mellékpostákról ugyanúgy, mint a Leopold-féle a pozsonyiról; utolsó pontjában azután kirendeli azok évi fizetését, Dobay részére 336, a veredáriusok részére 72—72 magyar forint évi fizetést szabván ki a szepesi kamaránál.

A királyi postamestereket különben, akik ritka kivétellel ez időtájt jó magyar emberek voltak, nem valami nagyon kellett erőltetni, hogy Thökölyhöz csatlakozzanak, nekik sem lévén valami jó dolguk a királyi igazgatás alatt és a császári zsoldos hadak garázdálkodásai közepette; nem esett nehezökre gazdát cserélni és a posta örömmel várta a bujdosókat, ahol csak tért foglaltak az országban, sőt még a megmaradt királyi területen belül is akadtak titkos párthiveik a postamesterek között is, ha ugyan az ebbeli feljelentéseknek hitelt lehet adni az árulkodások ezen szomorú korszakában. Így Pongrácz Miklós zsolnai harminczados jelenti a kamarának, hogy Okolicsányi János lipótszentmiklósi postamester Thökölyvel tart és Vilczek Szaniszló elfogott császári kapitányt saját postájával vitette Thököly kezébe, mégis nála sürgeti a fizetését,⁴⁾ feljelentette Hanzély György zsolnai postamestert is, hogy inkább hajlík Thökölyhöz, mint Ő Felsőgéhez; azon panaszkodik, hogy lovait elvitték, holott ő maga adta azokat oda a rebellisek rendelkezésére.⁴⁾ De veszedelmes is volt hű maradni a királyhoz, mert a portyázó kuruczok ott is felbukkantak, ahol őket legkevésbé várták és a labanczezal keményen bántak el. Gaffor a Paar rudnói postamester 1682-ben jelenti a kamará-

1) Wenzel Gusztáv akad. értekezése: A vasútügy s a posta s távirda közötti összeköttetés 1884.

2) A posta és táv. tanfolyamon kézikönyvül használt irott jegyzetekben.

3) M. G. T. Szemle 1903. 5. és 6. füzet.

4) Országos levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. E) csomó.

nak, hogy a rebellisek lovait elvitték, őt nagyon megverték, még most is nyomja az ágyat és mindenéből kifosztották, úgy hogy ha segedelmet nem kap, nem lesz képes ellátni a postai szolgálatot;¹⁾ egy másik levelében jelenti, hogy a papokkal és nemesekkel együtt Bajmóczra szökött a rebellisek elől és a postát hetenkint kétszer vagy háromszor a legnagyobb veszéllyel és fáradsággal Árva felé szállítja Caprara generális oltalma alatt, mivel a rendes út Liptón és Turóczon keresztül el van zárva a rebellisektől.²⁾ Miticzky András rózsahegy-i postamester jelenti Likava várából, hogy az ordináriát a rendes postajáratok megóvása miatt Árván és Lengyelországon keresztül küldi Kézsmárkra; kéri, hogy utasíttassék Árva várának jószágkormányzója, hogy neki abban segítségére legyen hogy a levelek ne kerüljenek az ellenség kezébe.³⁾ A bécsi udvari haditanács írja a pozsonyi kamarának, hogy Szatmárra küldjön az ő leveleivel egy magyar futárt, mert német nem egykönnyen jut el odáig (ein Deutscher nit so leicht durchkhomben kann).⁴⁾

A kuruczoknak éppen az volt a nagy előnyük, hogy mindenről jól voltak értesülve és villámgyors rajtaütéseikkel tették magokat rettegetté, ezt pedig nagyrészt jó postájoknak köszönhették. Lassacskán rájött a császári hadsereg is, hogy veréssel és erőszakoskodással nem igen fog boldogulni a postamesterekkel és okosabban teszi, ha azokat oltalmazza és imitt-amott egy kis jutalomhoz juttatja. Gróf Stahremberg császári generális — bizonyára a felmerült panaszok következtében — írja 1682-ben, hogy azon kihágásokról, melyeket a katonatisztek a postamesterek irányában elkövetnek, nincsen tudomása, mert különben ő azokat beszüntette volna; a staffétákat pedig azért nem fizetik, mert a hadipénztárban nincsen arra való pénz.⁵⁾ 1683-ban meghagyatik a kamarának, hogy a hivatalos ügyekben menesztett staffétákért a díjakat fizető hivatala által térítse meg.⁶⁾ 1684-ben úgy a főpostamesternek, mint a többi postásoknak folyamodásukra a rendkívüli szolgálat és előfordult károsodásoknak arányában megfelelő segély adatik⁷⁾ csupán Sirsich trencsényi postamester maradt ki, aki azután szintén folyamodott a segélyben való részesülésért, mert sok staffétát kellett a generalis uraknak szolgálni, sőt *egy ideig a hadipénztárt is ő kezelte.*⁸⁾

1) Orsz. levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. C) csomó.

2) U. o. B) csomó.

3) U. o. C) csomó.

4) U. o. Benigna resolutio 1682. nov. 16.

5) U. o. Benigna resolutio 1682. szept. 10.

6) U. o. Benigna resolutio 1683. jun. 16.

7) U. o. Benigna resolutio 1684. marc. 16.

8) U. o. Kamarai levelek 1680—1689. E) csomó.

1685-ben végre szigorú parancs ment ki a hadsereghez a bécsi udvari haditanácstól, hogy a postásokkal Magyarországon ne csak rosszul ne bánjanak, hanem azoknak oltalmukra és segítségükre legyenek, a külön postaszolgálatokat pedig pontosan megfizessék; elvárja másrészt a haditanács, hogy a posták is már most jobban lesznek berendezve, mint eddig voltak és a postások sem lesznek a szolgálati ügyekben eljáró katonatisztek irányában oly visszataszítók és türelmetlenek (so wiederwärtig und ungehalten).¹⁾ Még egy másik császári parancs is kiadatott 1683-ban a katonaság részére, hogy a postaszabályokat tartsák be (die Postordnung inne halten), a staffétákért és rendkívüli szolgálatokért azonnal megfizessenek; aki pedig ez ellen cselekednék, jelentsék fel, hogy szigorú büntetését elvegye.²⁾

Hazánk állapotában egyébiránt ez idő tájban igen mélyre ható változások állottak be, melyeknek a postára való visszahatása elmaradhatatlan volt. A rettegett török hatalom 1683-ban Bécs alatt megtörött és a bécsi udvar most már nem engedett neki időt, hogy magát összeszedhesse, mint az egykor a szent-gothárdi ütközet után történt, hanem az egész vonalon teljes erővel megkezdte a hadi műveleteket Magyarországnak a török uralom alól való felszabadítására. Thököly szerencsésillaga is a törökével együtt lehanyatlott és a császári seregek győzelemről győzelemre menve Budát és a török hódoltság területét rövid idő alatt csaknem egészen visszahódították ugyan, de ráment az önálló magyar erdélyi fejedelemség is, amely erős támasza volt Magyarországnak ősi alkotmányának és szabadságának a legnehezebb időkben. A királyi Magyarország eddigi szűk területe, melynek központja és fővárosaként a török hódoltság idején Pozsony szerepelt, rendkívül megnagyobbodván; Pozsony többé központ nem maradhatott 's a pozsonyi postamesternek, mint Magyarország főpostamesterének szerepe is csakhamar egészen véget ért.

Ezen változások természetesen nem estek meg háborúk nélkül, melyeknek terhéből és veszedelméből a postának is bőven kijutott a maga része. Az egymást érő jövő-menő hadak más közlekedési eszközök hiányában rendkívüli igényeket támasztottak a szegény posta iránt, mely a régi akadályokkal küzdve, szerény eszközeivel nem volt képes a fokozott követelményeknek megfelelni. Így Eyersperg főpostamester 1683-ban írja a kamarának,³⁾ hogy a háborús időkben, midőn a megszorított levelezés, katonatiszt-szállítás stb. igénybe veszi a postát, a meglevő posták nem lesznek elegendők a szolgálat ellátására; Ausztriában már

1) Orsz. Levéltár. Benigna resolutio 1685. febr. 28.

2) U. o. Benigna resolutio 1685. május 23.

3) U. o. Kamarai levelek 1680—1689. D) csomó.

el is rendelték, hogy a postákat több lóval lássák el, úgy kellene lenni Magyarországon is; azonfelül elharapózott azon visszaélés, hogy egyes országnagyok a postát saját céljaikra használják; ha ezen bajokon nem segítenek, nem marad 30 ló sem, mely ő Felsége szolgálatára rendelkezésre álljon. Farkas Mihály győri postamester hivatkozva a lotharingiai herczegre, mint aki szintén szükségét látja a posta jobb felszerelése és berendezésének, több fizetést kér, másképp lemondani lesz kénytelen.¹⁾

Gaffor a Paar rudnói postamester panaszkodik, hogy 8 lovat és 4 szolgát kell tartania, mert az ő dolga az ordináriát Besztercebányára küldeni, még pedig nemcsak a pozsonyit, de a lőcseit is, azonfelül Sziléziába is neki kell a postát expediálni; azonfelül a rendkívüli járatok is igen gyakoriak, szekerekkel és mindenféle hadiszerekkel, kéri tehát fizetését emelni. Hanzély György zsolnai postamester szintén panaszkodik a sok rendkívüli posta miatt, melyeket élete veszélyeztetésével hol Bajmóczra, hol Rózsahegyre, hol Árvába, hol Sziléziába kell szállítania, pedig ő nem köteles vele, mert a rendes járat 2 mérföldön túl nem terjed, de azért ő végzi a járatokat, mert a közbeeső posták már elpusztultak²⁾, stb.

A bújdosó kuruczok miatt is még mindig sokat kellett szenvedni a postának. A liptó-szentmiklósi és zsolnai postamesterek ismételve kértek kárpótlást a kuruczoktól szenvedett károkért.³⁾ Okolicsányi liptó-szentmiklósi postamester írja a kamarának, hogy a hibbei postást, mely Ő Felségének több levelét vitte, Vaseczen útközben leselkedő lovasok elfogták, a postalegényt megverték és a Pozsonyból Lőcsére intézett királyi leveleket magukkal vitték. Ezek között voltak többi között Ő Felségének és a Nádornak a felső magyarországi megyékhez intézett levelei a lőcsei csomagban. Kéri, hogy a hibbei postához ezentúl katonai őrkiséret adassék.⁴⁾ Mindezen esetek az 1684. évről szólnak. 1685-ben azonban ismét jelenti Okolicsányi a kamarának, hogy a leveleket Liptón keresztül a Szepességre továbbítani nem lehet, mert a hegyszorosokban leselkedő rebellisek egyre elfogdossák; már katonaőrakiséretet is kért, kapott is, de az sem használt semmit, mert a kuruczok levágták; jobb lesz tehát a leveleket a bányavárosokon át irányítani.⁵⁾ Érdekes Nyitra városának levele a kamarához 1686. ápril 28-ról, melyben királyi posta

1) Országos levéltár. Kamarai levelek 1680—1689 D csomó.

2) U. o. Kamarai levelek 1686—1680 E csomó.

3) U. o. D csomó.

4) U. o. E csomó.

5) U. o. A csomó.

felállítását kéri, mivel a felyton járó-keelő hadak miatt a postát a város többé folytatni nem képes.¹⁾

Feltűnő lehet, hogy a királyi területen fekvő több jelentékenyebb város postájáról vagy postamesteréről az előforduló királyi postanév-sorokban sehol sem történik említés, a bányavárosokról sincsen szó, pedig azok akkor nagyon jelentékeny szerepet játszottak. Ennek Nyitra városa most említett levele adja meg a magyarázatát. Voltak azoknak igenis szintén postáik, *de azt a városok magok tartották fenn* és így a kamara irataiban, számadásaiban nem igen fordulnak elő. Ezen városi posták a királyi postavonalhoz csatlakoztak és annak képezték mellékforrásait. Így például Rozsnyó városa a löcsei kir. postával tartotta fenn az összeköttetést; a város számadásában előfordul: »külfem löcsei postamester uramnak *szokás szerint* pro novo anno két ezüst tallért (facit flor 4. 87 d.) item 12 apró madarat (45 d.)²⁾ Ilyen lehetett a beszterczebányai posta is, melyről Gaffor előbb említett levelében beszél. A fővonalon lévő királyi postamestereknek nem is volt mellette káruk; csakhogy midőn a hadműveletek úgy hozták magokkal, a katonai hatóság parancsait esetről-esetre ezen városi posták szolgálatában is nekik kellett hordozni; és ha fontolóra vesszük, hogy a személyszállítás képezte a posta egyik főfeladatát és mivel más közlekedési eszköznél olcsóbb volt, a közönség is szívesen igénybe vette (»mivel az Lankucsikok (Landkutscher = fuvaros) mód nélkül drágások, mindenik csak Postán akar járni« írja a goróti harminczados a kamarának)³⁾ — a postának rendkívül nehéz volt a helyzete.

A Thököly-féle felkelés lehanyatlása után a királyi posták ismét visszatértek a régi kerékvágásba; úgy látszik kevés kivétellel rehabilitáltak. Okolicsányi szentmiklósi postamestert a beszterczebányai császári katonai kommandáns ajánlja kártalanításra,⁴⁾ mivel »házát a rebelisek lerontották, őt elfogták, pénzét, melylyel magát és veredariusait kellett volna fizetni, elvették«; csupán Hanzély zsolnai postamestert mozdították el állásából Permay harminczados feljelentésére⁵⁾: »mivel 1. Ő Felsége szolgálatát hanyagul végezte, Ő Felsége leveleit egy hétről a másikkra magánál visszatartotta; 2. a postalovakkal Thököly embe-reinek szolgált és Thököly szolgálatát a postával előmozdította; 3. szidta a postahivatalt — tótul; 4. lutheránus és a szent kath. hit nyilvános üldözője.« Helyébe Sztarinszky István tétetett, »a ki linguista és jó

1) Orsz. levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. C csomó.

2) Történelmi tár 1886. II. füzet.

3) Országos levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. A csomó.

4) U. o. F csomó.

5) U. o. E csomó.

katholikus.« A hűtlenség miatt jószágvesztett némely főurak vagyonának confiscálásában résztvett Gaffor a Paar rudnói postamester is, ki 1684. apr. 1-én írja a kamarának, hogy »báró Osztrosith Mátyás és Géczy István javait lefoglalta, vannak ott több más nemesek is, de azoknak alig van valami vagyonuk, úgy, hogy nem érdemes lefoglalni« — erre nézve további utasítást kéri.¹⁾

A császári hadsereg ez időtájt leginkább érdeklődött a győri posta iránt, bizonyosan azért, mert Győr képezte a török ellen való hadi műveletek alapját. 1683-ban Eszterházy János generális sürgeti a pozsonyi kamaránál, hogy a győri posta a régi állapotba helyeztessék vissza, úgy a mint valaha volt.²⁾ 1684-ben a bécsi haditanács hívja fel a kamarát, hogy a győri és vele szomszédos posták állapotját hozassa jobb rendbe³⁾ Érdekes Farkas Mihály győri postamester magyar levele⁴⁾ 1685. márcz. 15-ről, melyben azon vádra, hogy a levelek ő nála hétszámra késnek, a többi közt ezeket írja a kamarának: »az Deákomat felküldöttem Ngtok és Kgtek eliben, úgy a Postaczedulákat is elvitte magával. Ngtok és Kgtek examinálja meg a Deákomat és a postaczedulákat revidiáltassa egy emberséges ember által, ba kételkedik Ngtok és Kgtek. Tehetek már én róla, mely gyakran történt ez idén is, hogy későn érkezik hozzám a posta. Ha Komáromba expediálom, onnan még Esztergomba érkezik, eltelik két-három nap mert a polgárság hordozza a leveleket mind alá, mind fei« (tehát Komáromban sem volt betöltve a kir. posta) »én mást nem cselekedhetek, hanem ha az én szolgálatomat véghez visszem, addig a meddig tartozom.« Győr és Moson között kér postát állítani, mert az több, mint 4 mértföld (a mint ő írja »mélyföld«) és nekik kell a mosoni postamesterrel a postát szállítani; tehát itt is hiányzott egy posta. »Hogy supremáltattak (elsikkasztattak) volna a levelek, nem hogy cselekedtem volna, de soha eszembe se jutott; nekem is van Istenem és lelkem, mi hasznom volna nekem abban; az mi levelek kezeimhez jönnek, alig várom, hogy expediálhassam, az mi kezemhez nem gyün, nem expediálhatom. Hiszen csak papiros az, nem arany, sem ezüst, 's bár a volna is, hitemet nem szegném meg, bár mindenem elveszne, hogy sem hitemet meg lelkemet elveszítsem. Rendelje el Főpostamester Uram az Postákat mindenütt rendesen az mint ő kegyelmének incumbál (az ő dolga); az postaczedulákból ki fog tetszeni, kinél retardálódik az ordinária (késik el a rendes posta), mert ha ily inordinate (rendezetlenül) maradnak a Posták, félek tőle netalántán még több panasz is érkezik,

1) Országos levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. E csomó.

2) U. o. D. csomó.

3) U. o. Benigna resolutio 1684. apr. 23.

4) U. o. Kamarai levelek 1680—1689. F csomó.

jölehet én elküldöm, a hová tartozik debito tempore (a kellő időben) el kell rendelni a Postákat ö Kgmének, ha azt akarja, hogy rendesen curráljanak az Posták« stb.

A postautakra nézvé jellemző Győrmegeye levele a kamarához a hidak helyreállításáról¹⁾; a levél felsorolja a helyeket, a hol hidak hiányzanak, de megjegyzi, hogy azon szakadásokon hid emberemlékezet óta soha sem volt; a többi helyeken a komáromi harminczados csináltatta a hidakat, mert a nagy áradások és sarak a posta járásának nagy akadályára voltak. — A hidak és utak állapota különben ilyenforma lehetett a többi megyékben is.

A főpostamester intézkedéseiről nem sokat lehet hallani. 1681-ben inquisitiót tett a sárfői s cseklészi veredariususa ellen, a jelentésben még mindig mint Magyarország főpostamestere van aláírva (Supremus Postarum Magister per Hungariam).²⁾ 1685-ben az Ujvár felé eső postáknak Érsekujvár ostroma alkalmával felmerült kárai és kiadásai a kamara által »a főpostamester útján« rendeltettek megtérítettet.³⁾ 1682-ben levonták egy negyedévi fizetését,⁴⁾ ellenben 1686-ban 1500 frt gratialét (ajándékot) kapott.⁵⁾

1686. szept. 2-án Budavára is a győzedelmesen előnyomuló császári hadak hatalmába kerülván, már a következő év január 3-án elrendelte egy királyi leirat⁶⁾ a postáknak Győrtől Budáig való felállítását és a kamarától véleményt kíván Salagáry Péterről, a ki a budai postáért folyamodott. Hogy azonban ezen posták felállítása nem ment oly hamar, az kitűnik Farkas Mihály győri postamesternek a pozsonyi kamarához 1688. május 27-én írott leveléből,⁷⁾ a ki ezeket írja: »A napokban Isten ő szent Felsége kezünkbe adván Fehér Várt, úgy levén értésemre, hogy Budai Postamester Uram Postákat fog rendelni Győrtől fogva Fehér Várig, úgymint Örsön, Mooron s onnét expresse Fehér Várra, kihez képest magam is alámentem Fehér Várra és akartam az dolgot serio investigálni (komolyan kinyomozni). Jöllehet, hogy három kocsival Fehér Váron volt és elakarta rendelni a Postákat, de azonba most abbamaradt. De — mint azt Obrist Rapesák Uramtól tudom — bizonyosan megvan az Budai Postamesternek Salkáry Uramnak parancsolva az Aulicától (udvari kamarától), hogy rendeljen postákat Győrtől fogva

1) Országos levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. F csomó.

2) U. o. B csomó.

3) U. o. Benigna resolutio 1685. oct. 18.

4) U. o. Kamarai levelek 1680—1689. C csomó.

5) U. o. Benigna resolutio 1686. aug. 19.

6) U. o. Benigna resolutio 1687. jan. 3.

7) U. o. Kamarai levelek 1680—1689. G csomó.

Fehér Várig, onnét Budáig és Budától egyenesen Eszékig, mivel ez a legközelebb szükséges útja. Kihez képest obligatiom (a kötelességem) szerint Kgteknek akartam ezt alázatosan megjelenteni, *ne valamiképen praeveniálják* (megelőzzék) *Pozsonyi főpostamester Uramat*, stb. Ugy látszik Farkas uram is kezdte észrevenni, hogy Bécsben már kezdik mellőzni Magyarország főpostamesterét, de még a pozsonyi magyar kamarát is.

Felső-Magyarországon¹⁾ (így nevezték akkor hivatalosan Magyarországon azon részét, mely Erdély északi határától kezdődve nyugat felé a Garam vizéig terjedt, körülbelül az a rész, mely Thökölynek volt birtokában) Thököly-féle felkelés lezajlásával a postánál a régi állapotok tértek vissza. A bécsi kormány, hogy ne látszassék a postamesterek iránt Thökölynél rosszabbnak. 1687-ben elrendelte,²⁾ hogy a felső magyarországi postamestereknek a háborús idők tartamára dupla fizetés adassék, egyúttal a katonaságot szigorúan eltiltván a kihágásoktól. De hogy ezen rendelkezések a posta felvirágzását nem igen mozdították elő, azt bizonyítják *Gránáth János* kassai postamesternek a pozsonyi kamarához írott levelei. Gránáth, ki 1685-ben lett a szepesi kamara registratorából kassai postamester³⁾ 1687. nov. 21. írja a pozsonyi kamarának,⁴⁾ hogy „a nagykállói postamester ismételve lemondott, az ibrányi hiányzik, a tokaji sok lova elpusztítása miatt bejelentette, hogy nem képes a postát tovább folytatni, mások mint a vilmányi sirva kérik elbocsáttatásokat és nincs a ki helyettök ezt a jármot magára venné. Ő és a szathmári postamester is már tönkre vannak téve, kér segílyt és fizetésjavítást, mert már a tisztjeit is csak nagy kéréssel tudja visszatartani, hogy világgá ne menjenek.“ Ugyanazon év december 8-án írja a pozsonyi kamarának,⁵⁾ hogy „rendezzék az ottani postákat, úgy a fizetéseket, mint a posták járását, mert most úgy járnak, a hogy akarnak; eleget panaszkodom már e végett a Generalis uraknak és a szepesi kamarának, de nem volt fogamatja; az officialisok (postatisztviselők) is kétségbe vannak esve és félni lehet, hogy otthagyják a postát; milyen

1) A bécsi udvarnál Magyarországot is Ausztria mintájára 2 részre osztották: volt ugyanis Alsó-Ausztria Bécs fővárossal, annak megfelelőleg Alsó-Magyarország Pozsony fővárossal; Felső-Ausztria Linz fővárossal, annak megfelelőleg Felső-Magyarország Kassa fővárossal, ha tehát a török hódoltság idején Felső-Magyarországról van szó, nem a mostani értelemben vett Felső-Magyarországot, hanem annak a Garam vizétől keletre eső részét kell érteni.

2) Országos levéltár. Benigna resolutio 1687. nov. 22.

3) Nemzeti muzeum kéziratára fel. lat. 879.

4) Országos levéltár kamarai levelek 1680—1689. G. csomó.

5) U. o. J csomó.

confusió lesz abból Ő Felsége szolgálatában! Meg kell vallania, hogy ha nem kapja meg a szükséges remédiumokat, ő is elmegy a többivel, mert senki sem hiszi, mily szenvedéseknek és igazságtalanságoknak vannak kitéve a posta tisztviselői azon a vidéken, mennyi kárt kell szenvedniök; az ujonnan felfogadott veredáriusok is itt akarnak hagyni, másokat kapni alig lehet, mert a kik látják a szolgálat ezen nyomorúságait, elijednek az ily állapotba való lépéstől. Némely hadi biztosok és katonatisztek, a mint éppen eszökbe jut, stafétákat rendelnek a postautakon belül és kívül, melyeket ingyen, sőt verésekért kell szolgáltatnunk; a veredáriusok nagyon panaszkodnak, de nekem se megy jobban. Csak azért adom tudtára mindezeket a kamarának, hogy hallgatásom esetleg nekem bűnül be ne tudassék.“

A postáknak ilyenén elhanyagolása azt a hitet ébresztette, hogy azokat egyáltalában be akarják szüntetni. Gránáth 1688. dec. 27-én így ír a pozsonyi kamarának:¹⁾ »Az a hír járt, hogy a postákat ezen a vidéken be fogják szüntetni; de az be nem teljesedett; kéri tehát a pozsonyi kamarát, hogy a harminczadosság elnyerése végett beadott folyamodványát pártolólág terjeszszék fel az udvari kamarához“; a postára térve írja: „a tokaji és lőcsei postamesternek éppen annyi a jövedelme, mint neki, pedig századrésze annyi a dolga, mint a kassainak, mert itt nemcsak a postát kell ellátni de az átkozott fuvarosokkal is kell vésződni (Landkutschionum maladictum onus supportare) azonfelül a német tiszt urak levelük után semmit sem fizetnek, sőt ingyenes staffétákkal terhelnek, úgy, hogy annyi lovat kell tartani, hogy a kiadás a bevétellel semmi arányban nem áll; — a harminczadossággal együtt mégis csak volna egy kis jövedelem.“

Míg a vidéki posták így küzdöttek az étellel. Magyarország főpostamestere nem mutatkozik sehol, hogy a bajokon segítsen; abban a kellemes helyzetben volt, hogy azt nem igen bizta rája senki és nem is igen várta tőle senki. Akadt neki azonban egészen más dolga, de hogy annak mibenlétét megérthessük; egy kis kitéréssel kell énem. A Habsburgház ugyanis már másfélszáz éve, hogy uralkodott Magyarország azon darabja felett, melyben sem a török, sem az érdélyi fejedelem volt az úr; a bécsi udvarnál már azelőtt is szerették Magyarországot hivatalosan is a Habsburgház örökös királyságai közé sorozni (unser Erbkönigreich Hungarn); pedig a valóságban Magyarország egész 1687-ig választó királyság volt, csakhogy az utód megválasztása és megkoronázása csaknem mindig az előd életében történt meg, s így a leendő király mindig az lett, a ki az örökösödés rendje szerint is következett volna. Az

1) Országos levéltár. Kamarai levelek 1680—1689. G. csomó.

1867-i pozsonyi országgyűlés ezen eddig követett gyakorlatot törvényerőre emelte s a Habsburgház örökösödését Magyarországon is kimondotta. Ezen országgyűlést megelőzőleg történt az az eset, hogy Eyersbergnek eszébe jutván, hogy ő Magyarországnak főpostamestere, némi aggodalmi támadtak és kérdést intézett nem ugyan a pozsonyi, de a bécsi udvari kamarához,¹⁾ hogy azon esetre, ha Paar Károly József gróf az osztrák tartományok örökös főpostamestere Ő Felsége kíséretében eljönne Pozsonyba a megnyitandó magyar országgyűlésre, hogyan viselkedjék vele szemben? És a bécsi udvari kamara ezúttal lojálisabb volt Magyarország főpostamesterénél és leadta az ügyet az illetékes pozsonyi kamarának, »nehogy valami újítást hozzon be, melyen a magyarok megütközhetnének« — úgymond — »adjon a kamara felvilágosítást, miféle viszony van tulajdonképen a két főpostamester között, midőn Ő Felsége szemei előtt hasonló ünnepélyességek tartatnak?« Hogyan dőlt el ezen etiketkérdés, nem tudom; lehet, hogy még a mai napig sincs eldöntve, miután az ily etikettkérdések ebben a korban a legfogasabb problémák közé tartoztak, melyeknek eldöntését mindenki szívesen tolta másra; elég az hozzá, hogy a pozsonyi kamarának ugyancsak megcsappant tekintélyére vall, hogy Eyersberg nem tőle, hanem a bécsi udvari kamarától várta az utasítást arra nézve, hogy mihez kelljen magát tartania. A régi rendszer még ki nem múlt, az új pedig még meg sem született; a posták ha bajuk esett, néha mégis csak felkeresték még Magyarország főpostamesterét. Eyersberg 1688. sept. 12-én jelenti a kamarának,²⁾ hogy a bajor herczeg egyik gyalogsági hadnagya — Princeps a Veldens — a tapolesányi postán utazván, hogy a ló sebesebben menjen, két újnyira kiálló éles vasasvégű botjával a ló farába szurkált, úgy, hogy a ló elig birt hazamenni és másnap megdőglött; kéri a veredárius kárát megtéríttetni.

1690-ben végre megtörtént az első döntő lépés arra, hogy a magyar posta már amúgy is nagyon aláásott önállóságának véget vessenek és azt az osztrák postába olvasszák be. Erre jó alkalom kínálkozott, midőn a báró Schwanberg-család magvaszakadtával, annak birtokai a koronára szállottak, de ezeken a Paar-családnak, nevezetesen Paar Károly József grófnak 50 ezer és öcsésének Józsefnek harminczezer forintnyi követelése volt. Ezen követelés kiegyenlítése fejében adta az uralkodó a nevezett két Paarnak és fiúdaiknak férfihibár gyanánt a Magyarországon és ahhoz kapcsolt tartományokban létező postákat. „Occasione des Vergleiches um die von weiland Adam Freiherrn von Schwamberg auf die

1) Országos levéltár. Benigna resolutio 1687. sept. 27.

2) U. o. Kamarai levelek 1680—1689. G. csomó.

Güter Worlik und Klingenberg gestellte namhafte Praetension, dem darüber getroffenen Accorde gemäss für sein davon gebührendes Antheil per fünfzigtausend Gulden rheinisch und seinem Herren Bruder daneben auch absonderlich ex hoc titulo debiti zu bezahlen übernommen dreissigtausend Gulden das Postwesen in dero Königreich Hungarn und demselben incorporirten Landen als ein Manneslehen“ — a mint az az erről szóló egyezségi okmányban szóról szóra írva van.¹⁾

Ezen egyezségi okmány *első és második pontja* értelmében a kiváltság első sorban gróf Paar Károly József, másodsorban öcsese József fiörököseit illeti; és a követelésnek minden esetben való biztosítása czéljából kikötöttet, hogy ha Károly Józsefnek fiúunokája nem maradna, fizet a korona a női ágnek az összes 80 ezer helyett 60 ezer, ha fiú dédunokája nem maradna 40 ezer és ha fiú szépunokája sem maradna, 20 ezer forintot; a midőn is a József ága jutván a kiváltság birtokába ezzel szemben is ugyanazon eljárás követtessék. Ha pedig a család mindkét nevezett férfiága kihalna, a női ággal a kincstár esetleg újabb egyezséget fog kötni.

A *harmadik pont* szerint a *posták ép úgy rendezendők be, mint a többi örökös tartományokban* és a postaalkalmazottak fizetési nem az ő saját nyugtáikra, hanem a gróf Paar hivatalos nyugtáira fiztessenek ki Ő Felsége kincstárából azon arány és mennyiségben, a mint az eddig a magyar kamara által történt.

A *negyedik pont* értelmében *Eyersperg és a többi felfogadott postatisztviselő* megmaradnak a *császári szolyálatban*, de ezen alkalommal a magyar kamara hatósága alól felmentetnek és Paar Károly József grófnak rendeltetnek alá és annak hűségére eskü helyett fogadalmat tesznek. Ha egyik vagy másik magát rosszul viseli, Paar gróf lesz arra felhatalmazva, hogy őket szolgálatjukból elbocsáthassa, úgyszintén üresedések alkalmával a helyeket tetszése és belátása szerint betölthesse, vagy a hibás helyett másikat fogadhasson.

Az *ötödik pont*. A kir. adomány fentartása és megerősítése végett ezen királyságban és tartozékaiban erélyes parancsok hirdetendők ki, úgyszintén a haditanács részéről is valamennyi parancsnokló katonatisztnek szigorú parancs küldendő, hogy azok a postahivatalokat az egész királyságban és ahhoz tartozó tartományokban erélyesen oltalmazzák és *semmiféle rendkívüli küldönczök vagy mellékposták és ilyesfélék járását meg ne tűrjék*, még pedig szigorú büntetés és annak azonnali végrehajtása terhe alatt.

¹⁾ Országos levéltár. Benigna resolutio 1690. jun. 15., melyben a Paarékkal kötött egyezés a pozsonyi kamarával másolatban közöltetik.

A hatodik pont. A levélposta és lovaglópénz (Rittgeld) úgy rendeztessek, mint Ausztriában és a többi örökös tartományokban, a hatóságok és királyi tisztviselők leveleinek portomentessége méltányosan szabályoztassék.

A magyar kancelláriának végül meghagyatik, hogy Paar részére erről az adománylevelet állítsa ki, a pozsonyi kamara pedig ezen egyezségről mihez tartás végett értesítettik.

Feltűnő, hogy ezen okmányban azon privilégiumról, melyet még 1624-ben II. Ferdinand adott a Paar-családnak, egy betűvel sem tétetik említés. Ezen okmánynyal van behozva Magyarországra az Ausztriában már régóta érvényben álló postaregále és általában az egész osztrák postaberendezés, melyek nélkül — mellesleg mondva — a magyar posta adományozása valóban nem is érte volna meg azon összeget, melynek egyenértéke fejében az a Paar-oknak adományoztatott.

Éppen azért az volt Paarnak első dolga, hogy a postaregálét mint a posta jövedelmének alapját ép oly biztossá tegye Magyarországon, mint az Ausztriában már volt. Mert nálunk a rendkívüli futárok, mellékposták és ilyesfélék szétiben szabadon jártak-keltek, sőt a hatóságok fontosabb dolgaikat a postára nem is igen bízták — és ebben jó példával éppen maga a pozsonyi kamara járt elől. Ez volt tehát az első, a mely ellen Paar panaszt emelt az uralkodónál. 1693-ban¹⁾ a bécsi udvari kamara közli a pozsonyi kamarával Paar Károly József gróf vezérpostamester (*Generalis Postarum Magister*) panaszlevelét és értesítést kér a tényállásról. Ezen levelében Paar az általa odatett (?) pozsonyi főpostamester Eyersperg János Frigyes jelentésére hivatkozva (*Joannes Fridericus ab Eyersperg a me constitutus superior Pisoniensis Postae Magister*) előadja, hogy a pozsonyi kamara futárai (*Camerae Tabellarii*) a postakürtöt használják, azonfelül a szekeresek úgy leveleket mint egyéb dolgokat nemcsak titokban, de nyilván is ide-oda hordoznak, gyűjtenek és szétosztanak a posta óriási hátrányára és kárára. „Miután — úgymond — a postaregále Magyarországon is nekem nagy teherrel adományoztatott (Ausztriában pedig sem a kamara sem más hatóságnak nem szabad a postakürtöt használni, még kevésbé a posta hátrányára levelek gyűjtésével és elosztásával foglalkozni) azt a regálét élvezni is szeretném és kérem Ö Felségét, méltóztassék elrendelni, hogy e szabályzat mindkét pontra nézve Magyarországon is betartassék.“

Amint az előadottakból látszik, Paer gróf és Eyersperg a változott helyzettel szemben egymás közt már simán elintézték a dolgot. Paar Eyersperget Magyarországi főpostamesteréből megtette pozsonyi főposta-

¹⁾ Országos levéltár. Benigna resolutio 1693. apr. 19.

mesterré, sőt a posták egyrésze fizetésének a kamaránál való felvételét és kiosztását is rábizta, bizonyosan tudván a felől, hogy onnan nem egy könnyen lehet pénzt látni a posta részére. Eyersberg 1695. szept. 10-én írja a kamarának.¹⁾ »Miután legkegyelmesebben elhatározottat (resolutum est), hogy a posták fizetése egész Magyarországon Paar gróf nyugtáira történjék, a nevezett gróf úr, mint a mellékelt nyugta mutatja, engemet bizott meg vele, hogy ezentúl minden posta *egész Komáromig és Galgóczig* a zavarok elkerülése végett a szokott fizetésben az én kezeimből részesüljön.« Kéri a kamarát, utasítsa perceptoratusát, hogy ahhoz képest jövőre a posták fizetését Paar nyugtáira ugyan, de az ő kezeihez fizesse ki; egyúttal pedig a győri és komáromi harminczadosoknak tiltsa meg, hogy a postamestereknek és veredariusoknak ezentúl is közvetlenül fizessenek. Tehát csak Komáromig és Galgóczig! és még abból is a győri és komáromi harminczadosok Paar és Eyersperg mellözésével saját hatáskörükben teljesítettek fizetéseket.

Méltán felmerül a kérdés a többi magyar posták helyzete felől. A győzedelmesen előnyomuló császári seregek nyomában — mint már fenebb láttuk — új posták is keletkeztek (Buda, Székesfehérvár, Eszék felé stb.) de ezekkel sem a pozsonyi kamarának, sem a főpostamesternek már nem volt dolga, a kamara iratai között azokról említés téve nincsen. Több mint valószínű, hogy ezen új posták eleinte mint a hadsereg teremtményei, személyzettel annak létszámából látattak el s fizetésüket is a hadipénztárból húzták; a többi pedig elősködött ahogy tudott, a régi szokás szerint, mert a Paar-család azok fentartására a magából nem igen hozott áldozatot és Magyarország akkor még nem eléggé biztos földjén befektetéseket eszközölni valóban nagy kockázattal is járt volna. A postamesterek különben nagyrészt egyúttal harminczadosok is voltak s ezen minőségükben továbbra is a kamara fennhatósága alatt maradtak és ha a harminczadon volt jövedelem, tudtak magokon segíteni Paar nélkül is. Ezt tanúsítja Sirsich Gáspár trencsényi harminczados és postamester levele a pozsonyi kamarához 1691. május 27-ről,²⁾ melyben írja, hogy a rebellisektől szenvedett károk megtérítése fejében 6100 forint kártérítésnek megfelelő birtokokat nyert, de miután erről semmi bizonyosságlevelet nem kapott, kéri ennek utólagos kieszközölését.

A posták esetleges fejlesztése szintén csak hadiczélókból a haditanács sürgetéseire történt. A haditanács sürgetésére Eszterházy Pál nádor ír (1696. nov. 8.) az udvari kamarának és Paar grófnak,³⁾ hogy

¹⁾ Országos levéltár, Kamarai levelek 1690—1699 A. csomó,

²⁾ U. o. B. csomó.

³⁾ U. o. Benigna resolutio 1696. nov. 8.

a soproni és pozsonyi postavonalak Gátán és Pradtenbrunnon (Széleskút) keresztül, mely mindkettő Eszterházy-birtok, egymással összeköttetésbe hozassanak, hogy Ő Felsége tisztjei, a kik Pozsonyból Sopron felé vagy Horvátországba igyekeznek, ne legyenek kénytelenek Bécs felé kerülni. Paarnak nincs is kifogása ellene, de 300 forint előleget kér az első berendezésre.

A pozsonyi és soproni posták már egyszer (1625-ben) össze voltak kötve Gátán keresztül Eszterházy Miklós nádor parancsára a soproni országgyűlés alkalmából, de csak ezen országgyűlés tartamára; a Horvátország felé való közlekedés szempontjából ezen összeköttetés a török hódoltság idejében nem is látszott szükségesnek, de czélszerűnek sem a törökök portyázásai miatt; a hadi műveletek Bécsből intéztettek, Bécsnek pedig volt úgy Pozsony mint Sopron felé, valamint Stájerországon keresztül Horvátország felé is jó postai összeköttetése. A pozsonyi kamara iratai közt a Horvátország felé közlekedő postákról először az 1695. apr. 8-án kelt kir. leiratban történik említés¹⁾ és ebben a következők állanak: „Minthogy az eddigi Grácson keresztül való postajáratnál a Horvátországba és Szlavóniába szülő levelek Kanizsán és a Dráván át csak nagy késedelemmel jutnak rendeltetésök helyére és a végett úgy a nádor mint a bánhoz sok panasz érkezik, másképp pedig eddig a postát berendezni a török miatt nem volt lehetséges; meghagyatott Paar Károly József grófnak, hogy rendezzen be Sopronból kiindulva Zágrábba közvetlen postajáratot, az útbaeső postamestereknek havi 12, a soproninak 17 forint havi fizetés, összesen 2604 forint költséggel.“ Ezen intézkedés a pozsonyi kamarával tudomás végett közöltetett a felállítandó új postaállomások névsorának csatolása mellett; ezen névsor azonban a kir. leirat mellől hiányzik, valamint arról sem történik említés benne, honnan húzzák ezen új posták a fizetésöket. A bécsi udvari kamara nem volt hajlandó ezen költséget viselni és már 1695. aug. 29-én írja a pozsonyi kamarának,²⁾ hogy miután ezen új postáknak a fizetés nem szolgáltatik ki rendesen, sokan közülök már abbahagyták a szolgálatot, felhivatik tehát a pozsonyi kamara, hogy fizesse őket, hogy panaszukkal ne járjanak örökké az udvari kamarára.“ Ezen felszólítás többször is megismétlődik³⁾ és a vége az lett, hogy miután a Zrínyiek és Frangepánok javai confiscáltván, úgy Horvátországban, mint a tengermelléken a királyi kincstár új és jelentékeny jövedelmekhez jutott; (Horvátországban addig a Zrínyiek, a tengermelléken a

1) Országos levéltár. Benigna resolutio 1695. ápril 8.

2) U. o. Benigna resolutio 1695. aug. 29.

3) U. o. Benigna resolutio 1695. oct. 24. 1696. junius 16, jul. 3. és 1697. május 10, junius 11.

Frangepánok szedték a harminczadot) ezeknek kezelésére Nedeliczen Zalamegyében új kamara állíttatott fel és az új postavonal költségei ennek jövedelméből nyertek fedezetet: így egy 1697. martius 31-én kelt nyugta szerint Ossegovich János belovári postamester a nedeliczi kamarától veszi fel fizetését, még pedig nem a Paar gróf, de egyenesen a saját nyugtájára.¹⁾

Horvátországban különben már régebben volt posta; már 1559-ben volt Varasd azon postavonalban, mely Grác és Szigetvár között volt felállítva;²⁾ ezenfelül a bécsi udvari kamarai levéltárban megvan Calcinelli Lucino zágrábi postamesternek Paar Kristóf János báró által felterjesztett kérvénye 1626. jul. 8-ról, melyben fizeteshátralékának kiszolgáltatásáért folyamodik.³⁾ Ebben mondja, hogy fizetését régi idők óta (von Altersher) a gráci adóhivataltól húzza (Einnehmeramt) és a zágrábi postát már több mint 20 éve bírja; csatolva van az ügyirathoz a gráci postafőnök (Postverwalter) jelentése, mely szerint a posta Grácból jár Pettau-on keresztül Zágrábig és Varasdig; állomásai Pettau-tól: Kraping, Wistritza, Agramb és Warasdin. Így volt az a XVII. század elején, a század végén lehetett már Horvátországban több postaállomás is.

1691-ben Erdély is végleg a Habsburgház uralma alá kerülvén, az azon év december 4-én kiadott úgynevezett Leopold-féle diploma 18. pontja szerint az erdélyi ősi magyar futárintézmény beszünttetett és Erdélybe is a Paar-féle rendes posta behozatala mondatott ki. „Az adózó nép az utazókat és lovaikat élelmezni nem köteles, fogadókról és szállodákról gondoskodjanak a földes urak és városok, *postákat állítson a kormánytanács.*“ A »szász uraimék« tehát, a kik a nemzeti fejedelemek alatt az erdélyi országgyűlési végzések szerint a postálkodás terhei miatt folyton jajgattak, végre czélt értek, másrészt alkalom nyílt a Paar-féle privilegiumok Erdélyre való kiterjesztésére is. Ez a »német posta« azonban az erdélyieknek sehogysem tetszett és az ellen felterjesztéssel is éltek. Alvinczy Péter Bécsbe küldetvén a császári udvarhoz, annak utasításul adták, eszközölje ott ki, hogy „az bécsi postamester jurisdicciója alatt ne legyen az erdélyi posta, hanem hazafi legyen mind az fő, mind pedig a legkisebb.« Leopold császár meg is ígérte leiratában, hogy »már ügyis kamarájára bízta az erdélyi posták gondját és a Guberniummal legközelebb ki fogja tüzetni a posták felállítására szánt helyeket.« Ez meg is történt. 1696. ápril 6-án kelt kir. leiratával Bánffy György

1) Nemzeti muzeum kézirattára 2769. fol. lat.

2) M. G. T. Szemle 1900. évf. 8. füzet 357 lap.

3) Bécsi udvari kamarai levéltár. Postwesen. Generalien 1581—1645. folien.

gubernátor. Bethlen István kancellár és Apor István kincstartónak meghagyta, hogy állíttassék fel egy postaigazgatóság (Postarum praefectura) Nagyszebenben, továbbá egy postajárat Nagyszebentől Brassóig, egy másik Nagyszebentől Kolozsvárig Magyarország felé és egy harmadik Nagyszebentől Dévágig a temesi bánság felé.¹⁾ Ezen postavonalak tehát fel is állíttattak, csak a fizetésükről nem történt gondoskodás, úgy mint a horvátországi új vonalnál; noha másrészt az állások magyar emberek által töltettek be. Veres Mihály sombori, Horváth János magyaregeresi és Szerencsi Péter berendi veredáriusok 1697. Dec. 5-én írják a pozsonyi kamarának:²⁾ »közel két éve, hogy az erdélyi posták Kolozsvár felé Somlyón keresztül (Szilágy-Somlyón) felállíttattak, és mi oda veredariusoknak kinevezettünk, de fizetést nem kaptunk, sőt midőn borokat vásároltunk, a margittai harminczados lefoglaltatta azokat, mert nem fizettük a harminczadot« kéri a pozsonyi kamarát, hogy őket, mint Ő Felsége szolgálatában állókat az alól felmentse.

A XVII. század végén tehát úgy Magyarország területe (a temesi bánság kivételével) mint Erdély ismét egy uralkodó alá került, de a posták rendezése a Paar-család fenhatósága alatt csak nagyon lassan haladt előre és néhány év múlva egészen megszakította azt a Rákóczy-féle szabadságharcz, úgy, hogy csak ennek lezajlása után láthatott ismét hozzá a bécsi udvar és a Paar-család annak új berendezéséhez.

1) Országos levéltár. Erdélyi guberniumi osztály. Opinio de re Postali etc.

2) U. o. Kamarai levelek 1690—1699. A csomó.